

Pojęcia kluczowe: *prawo do życia, zakaz tortur, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność wypowiedzi, wolność zgromadzeń i stowarzyszania się, ochrona własności, zakaz dyskryminacji, skargi indywidualne*

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (październik–grudzień 2024 r.)

ABSTRAKT

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych wyroków i decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w okresie od października do grudnia 2024 r. dotyczących: prawa do życia, zakazu tortur, zakazu niewolnictwa i pracy przymusowej, prawa do rzetelnego procesu sądowego, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolności wypowiedzi, wolności zgromadzeń i stowarzyszania się, ochrony własności, zakazu dyskryminacji, skarg indywidualnych.

I. PRAWO DO ŻYCIA (ART. 2)

Zaniechanie odpowiednio szybkiego przesłuchania funkcjonariuszy sił bezpieczeństwa może stwarzać wrażenie istnienia zмовы między organami sądowymi a policją, a także prowadzić krewnych zmarłego – oraz ogół społeczeństwa – do przekonania, że członkowie sił bezpieczeństwa są wolni od odpowiedzialności przed sądami za swoje działania.

Wyrok Bagirova v. Azerbejdżan, 10.10.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 9375/20, par. 59 – dot. braku skutecznego śledztwa w sprawie pozbawienia życia brata skarżącej w trakcie operacji policji w celu jego zatrzymania.

Zgodność z wymogiem proceduralnym określonym w art. 2 należy oceniać na podstawie kilku istotnych parametrów, które łącznie pozwalają ocenić stopień skuteczności śledztwa. Są one ze sobą wzajemnie powiązane, a żaden z nich, rozpatrywany osobno, nie ma charakteru samoistnego, jak ma to miejsce w przypadku wymogów

rzetelnego procesu sądowego na mocy art. 6. W kontekście śledztw dotyczących zaniechań medycznych te podstawowe parametry zostały określone w sposób następujący:

a) śledztwo musi być szczegółowe, co oznacza, że władze muszą podjąć wszelkie dostępne im rozsądne działania mające na celu zabezpieczenie dowodów dotyczących zdarzenia, podejmować wszelkie możliwe próby ustalenia faktów i nie opierać się na pochoptnych lub bezpodstawnych wnioskach w celu zakończenia śledztwa lub wykorzystania ich jako podstawy swoich decyzji;

b) nawet jeśli istnieją przeszkody lub trudności uniemożliwiające postępy w śledztwie, szybka reakcja władz ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa publicznego i utrzymania zaufania publicznego do przestrzegania ich praworządności oraz zapobiegania wszelkim przejawom zmywy lub tolerancji dla działań niezgodnych z prawem. Postępowanie musi zostać zakończone w rozsądnym terminie;

c) zasadniczo konieczne jest, aby krajowy system ustanowiony w celu ustalenia przyczyny śmierci lub poważnego uszkodzenia ciała był niezależny. Oznacza to nie tylko brak powiązań hierarchicznych lub instytucjonalnych, ale także praktyczną niezależność, co oznacza, że wszystkie osoby, których zadaniem jest ustalenie przyczyn śmierci lub obrażeń ciała, są formalnie i faktycznie niezależne od osób zaangażowanych w te zdarzenia.

Wyrok Harutyun Karapetyan v. Armenia, 29.10.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 53081/14, par. 72 – dot. braku skutecznego śledztwa w sprawie śmierci żony skarżącego rzekomo w rezultacie zaniedbania lekarskiego.

Z wyjątkiem przypadków oczywistej arbitralności lub błędu zadaniem Trybunału nie jest kwestionowanie ustaleń faktycznych dokonanych przez władze krajowe, zwłaszcza jeśli chodzi o ekspertyzy o charakterze naukowym, które z definicji wymagają specjalistycznej i szczegółowej wiedzy na dany temat.

Wyrok Harutyun Karapetyan v. Armenia, 29.10.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 53081/14, par. 99.

Odpowiedzialność na podstawie Konwencji opiera się na jej własnych postanowieniach, które należy interpretować i stosować w oparciu o cele Konwencji oraz w świetle odpowiednich zasad prawa międzynarodowego. Odpowiedzialności państwa na podstawie Konwencji, wynikającej z działań jego organów, przedstawicieli i pracowników, nie należy mylić z krajowymi kwestiami prawnymi dotyczącymi indywidualnej odpowiedzialności karnej rozpatrywanymi przez krajowe sądy karne. W tym sensie Trybunał nie zajmuje się jakimikolwiek ustaleniami co do winy lub niewinności osób oskarżonych.

Wyrok A.P. v. Austria, 26.11.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 1718/21, par. 150 – dot. śmierci syna skarżącego w trakcie forsownego marszu w okresie obowiązkowej służby wojskowej.

W przypadkach, w których odpowiedzialność państwa za utratę życia wynika w dużej mierze z tego, że dana śmierć została spowodowana przez jego funkcjonariuszy (czego udowodnienie wymaga zwykle wiedzy medycznej i badań), nie można wykluczyć, że mogą wystąpić sytuacje, w których nawet wyspecjalizowani eksperci naukowi nie będą w stanie ustalić dokładnej jej przyczyny – pomimo wszelkich wysiłków podjętych w tym zakresie.

Wyrok A.P. v. Austria, 26.11.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 1718/21, par. 155.

Podobnie jak w przypadku osób pozbawionych wolności, poborowi znajdują się w trudnej sytuacji, a władze mają obowiązek ich chronić. Co więcej, znajdują się oni pod wyłączną kontrolą władz państwa, ponieważ wiedzą o wszelkich wydarzeniach w armii, dysponują w całości lub w dużej części wyłącznie wiedzą. Państwo ma obowiązek rozliczenia się z wszelkich obrażeń lub zgonów mających miejsce w armii. Art. 2 Konwencji nie wymaga wykazania, że „gdyby nie” zaniedbanie lub zaniechanie władz, do śmierci by nie doszło. Istotne jest raczej to, że rozsądne środki, których władze krajowe nie podjęły, mogły dać rzeczywistą możliwość uniknięcia skutków lub zmniejszenia szkody.

Wyrok A.P. v. Austria, 26.11.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 1718/21, par. 170.

Podstawowym obowiązkiem państwa jest ustanowienie przepisów dostosowanych do poziomu zagrożenia życia lub zdrowia, które może wynikać z charakteru działań i operacji wojskowych oraz z wpływu czynnika ludzkiego, obecnego zawsze, gdy państwo decyduje się na powołanie zwykłych obywateli do służby wojskowej. Państwo musi więc przyjąć środki praktyczne umożliwiające skuteczną ochronę poborowych przed zagrożeniami nieodłącznie wiążącymi się z życiem wojskowym oraz odpowiednie procedury ujawniania możliwych niedociągnięć i błędów w tej sferze osób odpowiedzialnych na różnych szczeblach. Ponadto muszą istnieć regulacje chroniące poborowych. Trybunał zaznaczył, że działania i zaniechania wojskowych służb medycznych w odniesieniu do żołnierzy służby zasadniczej mogą w pewnych okolicznościach pociągać za sobą ich odpowiedzialność z punktu widzenia gwarancji prawa do życia wynikających z art. 2 Konwencji. Obowiązek ochrony życia obejmuje również zapewnienie właściwego i odpowiednio szybkiego leczenia żołnierzy w okolicznościach, które tego wymagają.

Wyrok A.P. v. Austria, 26.11.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 1718/21, par. 171.

Obowiązek podjęcia wszelkich niezbędnych działań w celu ochrony życia oznacza przede wszystkim nadrzędny obowiązek wprowadzenia regulacji prawnych i administracyjnych mających umożliwić skuteczne zapobieganie i powstrzymywanie zagrożeń dla prawa do życia. Wśród nich istotne znaczenie ma zagwarantowanie społeczeństwu prawa dostępu do informacji, którego można dochodzić w celu ochrony prawa do życia. Regulacje prawne muszą również przewidywać odpowiednie procedury, które uwzględniają techniczne aspekty danej działalności i umożliwiają identyfikację wszelkich możliwych uchybień lub błędów, które mogą popełnić osoby odpowiedzialne na różnych szczeblach.

Wyrok Ceyhan v. Turcja, 3.12.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 5576/19, par. 61–62 – dot. okoliczności eksplozji pocisku, który zabłądził podczas ćwiczeń wojskowych w pobliżu wioski, w której mieszkał skarżący, w wyniku czego stracił on prawą rękę, oraz skuteczność prowadzonego w związku z tym postępowania karnego.

Obowiązki proceduralne wynikające z art. 2 Konwencji trudno uznać za spełnione, gdy postępowanie kończy się wyłącznie stwierdzeniem przedawnienia odpowiedzialności karnej. System wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych nie ma mocy odstraszającej i nie spełnia roli skutecznego zapobiegania przestępstwom, gdy po zakończeniu postępowania domniemani sprawcy korzystają z przedawnienia w rezultacie bezczynności lub nawet odmowy organów sądowych zagwarantowania poszanowania prawa do życia i ukarania sprawców.

Wyrok Ceyhan v. Turcja, 3.12.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 5576/19, par. 93.

W przypadku, gdy państwo przyjęło ogólne ramy prawne i ustawodawstwo dostosowane do wymogów ochrony życia w konkretnych okolicznościach, kwestie takie, jak błąd w ocenie ze strony pojedynczego podmiotu lub niedbała koordynacja między profesjonalistami, zarówno publicznymi, jak i prywatnymi, nie mogą same w sobie rodzić odpowiedzialności państwa ze względu na jego pozytywny obowiązek wynikający z art. 2 Konwencji w sferze ochrony życia.

Wyrok Svrtan v. Chorwacja, 3.12.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 57507/19, par. 80 – dot. dwudziestoletniej przypadkowej ofiary strzelaniny z 2003 r. w sytuacji powszechnego nielegalnego posiadania broni palnej w tym kraju.

II. ZAKAZ TORTUR (ART. 3)

Brak odpowiednich ram prawnych regulujących okoliczności, w których osoba ma być przetrzymywana na morzu w oczekiwaniu na ustalenie jej statusu jako uchodźcy, może sam w sobie stanowić problem strukturalny prowadzący do stosowania art. 3 Konwencji ze względu na to, że stwarza zagrożenie niehumanitarnego lub poniżającego traktowania.

Wyrok M.A. i Z.R. v. Cypr, 8.10.2024 r., Izba (Seksja III), skarga nr 39090/20, par. 133 – dot. uniemożliwienia uchodźcom zejścia na ląd na Cyprze i ubiegania się o azyl.

Zasada skuteczności oznacza, że krajowe organy sądowe nie mogą w żadnym wypadku pozwolić, aby zadane cierpienie fizyczne lub psychiczne pozostało bezkarne. Ma to zasadnicze znaczenie dla utrzymania społecznego zaufania i poparcia dla rządów prawa oraz zapobiegania wszelkim przejawom tolerancji lub zmywy władz wobec aktów przemocy. W sprawach dotyczących przemocy domowej wymagana jest szczególna staranność, a w toku postępowania krajowego musi być brany pod uwagę specyficzny charakter przemocy domowej. Ponadto w sprawach dotyczących naruszenia art. 2 i 3 Konwencji, które są najbardziej podstawowymi postanowieniami Konwencji, odszkodowanie za szkodę niemajątkową wynikającą z naruszenia powinno, co do zasady, być dostępne jako część składowa odszkodowania.

Wyrok Hasmik Khachatryan v. Armenia, 12.12.2024 r., Izba (Seksja V), skarga nr 11829/16, par. 153–154 – dot. braku odpowiedniej reakcji władz na poważne akty przemocy domowej i uniemożliwienia ofierze domagania się odszkodowania za szkodę niemajątkową od sprawcy.

III. ZAKAZ NIEWOLNICTWA I PRACY PRZYMUSOWEJ (ART. 4)

Podobnie jak w przypadku art. 2 i 3 Konwencji, art. 4 może w pewnych okolicznościach wymagać od państwa podejmowania działań operacyjnych dla ochrony pokrzywdzonych lub potencjalnie pokrzywdzonych handlem ludźmi. W okolicznościach konkretnej sprawy obowiązek taki może pojawić się, jeśli państwo wiedziało albo powinno było wiedzieć o okolicznościach rodzących wiarygodne podejrzenie, że istnieje rzeczywiste i bezpośrednie ryzyko, iż określona osoba będzie ofiarą handlu ludźmi lub eksploatacji w rozumieniu odpowiednich dokumentów międzynarodowych. Brak właściwych działań władz w granicach ich uprawnień, aby zlikwidować grożące jej ryzyko, oznacza naruszenie art. 4 Konwencji.

Wyrok F.M. i inni v. Rosja, 10.12.2024 r., Izba (Sekcja III), skargi nr 71671/16 i 40190/18, par. 295 – dot. zarzutu handlu ludźmi i wyzysku w pracy w sklepach moskiewskich obywateli Kazachstanu i Uzbekistanu oraz reakcji władz na ich skargi.

IV. PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

Orzeczenie sądu w kwestii dopuszczalności kasacji (skargi kasacyjnej) musi zawierać uzasadnienie sposobu stosowania prawa wchodzącego w grę, aby umożliwić ocenę, czy została zachowana właściwa równowaga między uprawnioną troską o zapewnienie zgodności z wymaganiami proceduralnymi, jakie muszą być spełnione przy wnoszeniu takich środków – z jednej strony oraz prawem dostępu do sądu – z drugiej.

Wyrok Tsiolis v. Grecja, 19.11.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 51774/17, par. 81 – dot. procedury sądowej w sprawie jego wniosku o zgodę na rozszerzenie strefy hodowli ryb, której był właścicielem w Zatoce Ambracian.

W razie potrzeby oceny, czy procedura w instancji apelacyjnej lub kasacyjnej spełniała wymogi art. 6 ust. 1 Konwencji, Trybunał bierze pod uwagę zakres, w jakim sprawa została rozpatrzona przez sądy niższej instancji, czy postępowanie przed tymi sądami budziło wątpliwości co do rzetelności oraz rolę danego sądu. Ponadto, w kwestii stosowania ograniczeń prawnych w dostępie do sądów wyższej instancji, Trybunał uwzględnia, w różnym stopniu, inne czynniki: (i) przewidywalność ograniczenia, (ii) kto – skarżący lub pozwane państwo – musi ponieść negatywne konsekwencje błędów postępowania, które oznaczały pozbawienie skarżącego dostępu do sądu wyższej instancji, oraz (iii) czy zarzucone ograniczenia można uznać za wskazujące na „nadmierny formalizm”. Przy ustalaniu, czy sądy wykazały się nadmiernym formalizmem, Trybunał zwykle bada całość sprawy z uwzględnieniem jej szczególnych okoliczności i często podkreśla znaczenie ochrony „pewności prawnej” i „właściwego wymiaru sprawiedliwości” – dwóch głównych aspektów rozróżnienia między nadmiernym formalizmem a dopuszczalnymi formalnościami proceduralnymi. Do naruszenia prawa dostępu do sądu dochodzi, gdy ograniczenia nie służą celom pewności prawnej i właściwego wymiaru sprawiedliwości i stanowią barierę uniemożliwiającą stronom rozstrzygnięcie istoty sprawy przez właściwy sąd.

Wyrok Justine v. Francja, 21.11.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 78664/17, par. 36–38 – dot. niedopuszczalności skargi do Trybunału Kasacyjnego z powodu spóźnionego przedłożenia wyroku sądu pierwszej instancji.

Nie można wyraźnie oddzielić subiektywnej i obiektywnej bezstronności sędziego, bowiem zachowanie sędziego może nie tylko wywoływać obiektywne wątpliwości co do bezstronności z punktu widzenia zewnętrznego obserwatora (test obiektywny),

ale również dotyczyć jego osobistego przekonania (test subiektywny). Jeśli trudno o dowody, za pomocą których można obalić domniemanie subiektywnej bezstronności sędziego, obowiązek spełnienia wymogu obiektywnej bezstronności stanowi kolejną ważną gwarancję.

Wyrok Kezerashvili v. Gruzja, 5.12.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 11027/22, par. 85 – dot. udziału w składzie orzekającym Sądu Najwyższego rozpatrującego kasację sędziego, który pozostawał nadal Prokuratorem Generalnym w okresie, w którym sprawa ta była już zawisła w Sądzie Najwyższym.

Sformułowanie „ustanowiony ustawą” obejmuje nie tylko podstawę prawną samego istnienia sądu, ale również przestrzeganie przez ten sąd przepisów regulujących jego działanie oraz wymagany skład orzekający w konkretnej sprawie.

Wyrok X. i inni v. Słowenia, 19.12.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 27746/22, par. 121 – dot. odebrania dzieci matce oraz nieprzepisowego składu sądu, który orzekał w tej sprawie.

V. PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

W obszarze przemocy popełnianej przez osoby fizyczne między sobą Trybunał sklasyfikował akty przemocy online, nękanie online i złośliwe podszywanie się pod inną osobę jako formy przemocy wobec kobiet i dzieci, które mogą podważyć ich integralność fizyczną i psychiczną ze względu na ich wrażliwość. Nękanie w Internecie jest obecnie uznawane za aspekt przemocy wobec kobiet i dziewcząt i może przybierać różne formy, takie jak naruszanie życia prywatnego w Internecie oraz pobieranie, udostępnianie i przetwarzanie informacji i zdjęć, w tym intymnych. Przemoc online lub „cyberprzemoc” jest ściśle powiązana z przemocą offline lub „w prawdziwym życiu” i należy ją traktować jako jeszcze jeden aspekt złożonego zjawiska przemocy domowej. Zarówno instrumenty międzynarodowe, jak i ugruntowane orzecznictwo Trybunału podkreślają szczególną wrażliwość ofiar przemocy domowej i potrzebę aktywnego zaangażowania państwa w ich ochronę. Wraz z dziećmi i innymi osobami bezbronnymi są one szczególnie uprawnione do skutecznej ochrony.

Wyrok M.Ş.D. v. Rumunia, 3.12.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga 28935/21, par. 118–119 – dot. braku właściwych regulacji prawnych ochrony przed przemocą w Internecie i skutecznej procedury ścigania takich czynów.

Akty przemocy online polegające na publikowaniu intymnych zdjęć ofiar, obliczone na przyciągnięcie uwagi ich rodzin i przyjaciół w celu ich upokorzenia i poniżenia, a także śledzenie ruchów ofiar za pomocą urządzenia GPS i wysyłanie gróźb śmierci za pośrednictwem mediów społecznościowych, co wywołuje u nich lęk, niepokój

i niepewność, są na tyle poważne, że wymagają reakcji prawnokarnej. W takich przypadkach środek wyłącznie cywilnoprawny, który może stanowić odpowiedni środek w sprawach mniejszej wagi, nie może zapewnić właściwej ochrony.

Wyrok M.Ś.D. v. Rumunia, 3.12.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga 28935/21, par. 121.

Przy odpowiedzi na pytanie, czy w okolicznościach danej sprawy można powoływać się na istnienie „życia rodzinnego” w rozumieniu tego artykułu, należy ustalić, czy fakty wskazywały na bliskie więzi osobiste. Pojęcie „rodzina” w art. 8 może również obejmować faktyczne „więzi rodzinne”. W kontekście tego artykułu życie rodzinne jest rozumiane jako zwykle ograniczone do rodziny podstawowej i nie istnieje życie rodzinne między rodzicami i dorosłymi dziećmi lub dorosłym rodzeństwem, chyba że wykażą „dodatkowe elementy zależności, obejmujące większe niż zwykle więzi emocjonalne”. Interpretacja ta została przyjęta najpierw w sprawach dotyczących łączenia rodzin, a następnie w innych. W przypadku wydaleń osiadłych migrantów Trybunał uczynił wyjątek dla młodych dorosłych nadal żyjących ze swoimi rodzicami i którzy nie założyli jeszcze własnej rodziny. W takiej szczególnej sytuacji domniemywa się istnienie wymaganej „zależności”.

Decyzja (o uznaniu skargi za niedopuszczalną) Kumari v. Holandia z dnia 19.11.2024 r. (opubl. 10.12.2024 r.), Izba (Sekcja III), skarga nr 44051/2, par. 34–36 – dot. odmowy tymczasowego zezwolenia na pobyt skarżącej w celu zamieszkania z dorosłym synem wymagającym opieki ze względu na stan zdrowia, który od dawna mieszkał w Holandii i jest jej obywatelem.

Kwestia, czy istnieją dodatkowe okoliczności wskazujące na zależność, musi być rozważana w zależności od konkretnego przypadku. Ustalenie jej często jest rezultatem ich łącznego wpływu. Zależność taka istnieje z pewnością, np. gdy osoby dorosłe cierpią na dostatecznie poważną niepełnosprawność fizyczną lub umysłową albo chorobę i wymagają stałej opieki i pomocy ze strony innych członków rodziny.

Pewną rolę przy ustalaniu istnienia zależności odgrywa – jako dodatkowy element – również fakt zależności finansowej, która nie może jednak samodzielnie stanowić dodatkowej wskazówki przemawiającej za uznaniem istnienia więzi zależności.

Decyzja (o uznaniu skargi za niedopuszczalną) Kumari v. Holandia z dnia 19.11.2024 r. (opubl. 10.12.2024 r.), Izba (Sekcja III), skarga nr 44051/2, par. 37, 40.

Ustalenie istnienia dodatkowych elementów zależności innych niż normalne więzi emocjonalne wymaga zindywidualizowanej oceny związku wchodzącego w grę oraz innych okoliczności danego przypadku. W kontekście łączenia rodzin Trybunał ustala, czy relacje między dorosłymi członkami rodziny stanowiły „życie rodzinne”

w rozumieniu art. 8, na podstawie wszystkich faktów, jakie nastąpiły przed datą uprawnienia się decyzji w sprawie wniosku o umożliwienie połączenia się rodziny. Jeśli jednak jeden z członków rodziny był nieletni w okresie składania tego wniosku, Trybunał rozpatruje kwestię istnienia „życia rodzinnego” z uwzględnieniem sytuacji dziecka istniejącej w tamtym momencie, a nie później, kiedy mogło ono stać się już dorosłe.

Decyzja (o uznaniu skargi za niedopuszczalną) Kumari v. Holandia z dnia 19.11.2024 r. (opubl. 10.12.2024 r.), Izba (Sekcja III), skarga nr 44051/2, par. 43–44.

Z powodu braku publicznej kontroli oraz ryzyka nadużyć władzy przestrzeganie rządów prawa wymaga, aby w przypadku czynności śledczych takich, jak przeszukiwanie, zajęcia przedmiotów, itp. prawo krajowe zapewniało odpowiednią ochronę przed arbitralnymi ingerencjami w prawa chronione w art. 8.

Wyrok Grande Oriente d'Italia v. Włochy, 19.12.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 29550/17, par. 97 – dot. działań komisji parlamentarnej badającej przenikanie mafii do łóż masonskich.

VI. WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Trybunał uznaje znaczenie powściągliwości i dyskrecji w wykonywaniu funkcji urzędowych, jednak bezwzględny zakaz komentowania przez funkcjonariuszy policji, indywidualnie lub zbiorowo, wszelkich kwestii związanych z zarządzaniem ich instytucją i uniemożliwiający im tym samym wyrażanie opinii w sprawach wykraczających poza ich bezpośrednią sferę odpowiedzialności jest niezgodny z art.10.

Wyrok Gadzhiyev i Gostev v. Rosja, 15.10.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 73585/14 i 51427/18, par. 61 – dot. zwolnienia funkcjonariuszy publicznych z powodu podniesienia publicznie kwestii ważnych dla ogółu.

Każdej ingerencji w prawo do ochrony źródeł dziennikarskich muszą towarzyszyć prawne gwarancje proceduralne współmierne do znaczenia zasady wchodzącej w grę. Pierwszą i najważniejszą z tych gwarancji jest kontrola przez sędziego lub inny niezależny i bezstronny organ decyzyjny uprawniony do ustalenia, czy przed przekazaniem takiego materiału istnieje wymóg interesu publicznego nadrzędny wobec zasady ochrony źródeł dziennikarskich, oraz do zapobieżenia niepotrzebnemu dostępowi do informacji mogących ujawnić tożsamość źródeł.

Wyrok Klaudia Sikos v. Węgry, 28.11.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 31091/16, par. 53 – dot. zarzutu trwającego trzy dni podsłuchu połączeń telefonicznych między skarżącą dziennikarką i jednym z jej bliskich znajomych, a następnie ujawnienia jej źródeł dziennikarskich w policji w postępowaniu o nadużycie władzy.

Ze względu na charakter prewencyjny kontroli, sędzia lub inny niezależny i bezstronny organ musi mieć możliwość rozważenia potencjalnego ryzyka i wchodzących w grę interesów w odniesieniu do materiału, który miałby zostać ujawniony, aby móc właściwie ocenić argumenty organów ubiegających się o jego ujawnienie. Organy te powinny kierować się jasnymi kryteriami, w tym czy ze względu na potwierdzony nadrzędny interes publiczny mniej inwazyjny środek mógłby w danych okolicznościach wystarczyć. Sędzia lub inny organ musi być uprawniony do odmowy nakazu ujawnienia lub wydania ograniczonego lub obwarowanego warunkami nakazu, mając na względzie cel ochrony źródeł dziennikarskich przed ujawnieniem, niezależnie od tego, czy są one wyraźnie wymienione w przedmiotowym materiale. W pilnych sytuacjach – przed wykorzystaniem materiału przez władze – powinna istnieć procedura ustalenia i oddzielenia informacji mogących prowadzić do identyfikacji źródeł od informacji pozbawionych takiego ryzyka.

Wyrok Klaudia Sikos v. Węgry, 28.11.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 31091/16, par. 54.

VII. WOLNOŚĆ ZGROMADZEŃ I STOWARZYSZANIA SIĘ (ART. 11)

Przy ocenie proporcjonalności działań władz wobec uczestników demonstracji duże znaczenie powinna mieć natura i dolegliwość wymierzonych kar. Szczególnego uzasadnienia wymagają sankcje o charakterze prawnokarnym. Pokojowe zgromadzenie co do zasady nie może odbywać się ze świadomością zagrożenia sankcją karną za udział w nim, zwłaszcza pozbawienia wolności. W rezultacie Trybunał musi skrupulatnie badać sprawy, w których wymierzono takie kary za zachowania niepolegające na stosowaniu przemocy.

Eckert v. Francja, 24.10.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 56270/21, § 65 – dot. wymierzenia grzywny za udział w zakazanej demonstracji w kontekście ruchu protestu „żółtych kamizelek”.

Akcje strajkowe są co do zasady chronione w art. 11 wyłącznie, gdy są organizowane przez związki zawodowe i stanowią – nie tylko w sposób dorozumiany – część działalności związkowej. Musi poza tym istnieć powiązanie między tymi akcjami i interesami zawodowymi członków związku. Nie można powoływać się na wolność związkową chronioną w art. 11 w przypadku, gdy z okoliczności wynikało, że dana osoba nie została ukarana za udział w akcji krótkotrwałego powstrzymania się od pracy zorganizowanej przez jej związek zawodowy w celu obrony jej interesów zawodowych, ale podjętej w innym celu.

Decyzja (o uznaniu skargi za niedopuszczalną) Kaya v. Turcja z 19.11.2024 r. (opubl. 12.12.2024 r.), Izba (Sekcja II), skarga 51194/19, par. 59 – dot. ukarania

skarżących za akcję powstrzymania się od pracy niezwiązaną z obroną ich interesów zawodowych.

Art. 11 rodzi zobowiązania państwa jako pracodawcy niezależnie od tego, czy stosunki z pracownikami podlegają prawu publicznemu czy prywatnemu. Stosowania art. 11 nie wyklucza fakt, że państwo nie jest pracodawcą, ale wyłącznym właścicielem spółki utworzonej i działającej na podstawie prawa prywatnego, która odgrywa rolę pracodawcy.

Wyrok Hellgren v. Finlandia, 17.12.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 52977/19, par. 45 – dot. potrącenia skarżącemu kilkudniowych zarobków z powodu odmowy udziału w działaniach pracodawcy mających przeszkodzić akcji związku zawodowego, do którego należał.

VIII. OCHRONA WŁASNOŚCI (ART. 1 PROTOKOŁU NR 1)

Zamrożenie aktywów zarządzone w postępowaniu karnym w celu zachowania ich dostępności na pokrycie ewentualnej kary pieniężnej musi być analizowane w świetle drugiego akapitu art. 1 Protokołu nr 1, który pozwala państwom m.in. kontrolować wykorzystanie aktywów w celu zabezpieczenia zapłaty kar. W opinii Trybunału to samo ma zastosowanie w przypadku, gdy państwo nałożyło środek zabezpieczający w kontekście międzynarodowej wzajemnej pomocy prawnej na wniosek władz innego państwa, w którym wszczęto postępowanie karne.

Wyrok Amerisoc Center S.R.L. v. Luksemburg, 17.10.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga 50527/20, par. 41 – dot. braku środka prawnego umożliwiającego zajęcie środków na koncie bankowym w Luksemburgu na wniosek władz Peru.

Trybunał podkreślił zasadę „dobrego rządzenia”, która wymaga, aby w sytuacji, w której wchodzi w grę interes ogólny, w szczególności gdy określone decyzje mają wpływ na fundamentalne prawa człowieka, takie jak prawa własnościowe, władze publiczne działały w odpowiednim czasie oraz w sposób właściwy, a przede wszystkim spójny. Władze publiczne muszą minimalizować ryzyko błędów i zapewniać, aby błędy nie były naprawiane w sposób nieproporcjonalnie obciążający osoby zainteresowane.

Wyrok Ramaj v. Albania, 10.12.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 17758/06, par. 108 – dot. odmowy wykonania wyroku sądu nakazującego zwrot działki odebranej w latach komunizmu i dokonania odpowiedniego wpisu w księdze wieczystej.

IX. ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 14)

W postępowaniu przed Trybunałem nie ma żadnych barier proceduralnych dopuszczalności dowodów ani z góry określonych standardów ich oceny. W przypadku domniemanej różnicy w skutkach środka ogólnego lub sytuacji faktycznej, w celu ustalenia różnicy w traktowaniu Trybunał w znacznym stopniu opiera się na statystykach przedstawionych przez strony. Przy ocenie wpływu danego środka lub praktyki na jednostkę lub grupę, statystyki, które po krytycznej analizie wydają się wiarygodne i znaczące, są wystarczającym dowodem *prima facie*, który skarżący ma obowiązek przedstawić. Nie oznacza to jednak, że bez dowodów statystycznych nie można udowodnić dyskryminacji pośredniej. Można w tym celu również wykorzystać wiarygodne raporty krajowe lub międzynarodowe.

Wyrok Bakradze v. Gruzja, 7.11.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 20592/21, par. 70 – dot. niewystarczającej kontroli sądowej zarzutu dyskryminacji byłej sędzi przez Najwyższą Radę Sądownictwa w konkursie na stanowisko sędziego ze względu na jej rolę w organizacji pozarządowej i krytykę przez nią stanu sądownictwa.

W żadnym wypadku zadanie Trybunału nie polega na określaniu środków, które należy wykorzystać dla zaspokojenia potrzeb edukacyjnych dzieci niepełnosprawnych. Władze krajowe, dzięki swoim bezpośrednim i stałym kontaktom z żywymi siłami w swoim kraju, są co do zasady lepiej przygotowane niż sędzia międzynarodowy do oceny lokalnej sytuacji i potrzeb w tym zakresie. Muszą jednak zwracać szczególną uwagę na wpływ dokonanych wyborów na grupy, których podatność na zagrożenia jest największa, w tym dzieci autystyczne. Ponadto we wszystkich działaniach dotyczących dzieci niepełnosprawnych priorytetem musi być najlepszy interes dziecka.

Wyrok S v. Czechy, 7.11.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 7614/22, par. 42 – dot. braku ułatwień w nauce szkolnej dla dziecka cierpiącego na autyzm.

W sytuacji, gdy władze nie zdołały obalić twierdzeń skarżącego wskazujących na ogólną bierność instytucjonalną lub brak wystarczającej wiedzy o zjawisku przemocy domowej oraz przemocy ze względu na płeć, skarżąca nie musi udowadniać, że ona sama indywidualnie była ofiarą uprzedzeń ze strony władz.

Wyrok Vieru v. Mołdowa, 19.11.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 17106/18, par. 134 – dot. braku ochrony przez władze kobiety przed przemocą domową, która doprowadziła do jej śmierci.

X. OGÓLNY ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 1 PROTOKOŁU NR 12)

Trybunał może przyjąć, że wiek jest istotnym czynnikiem wpływającym na zdolności fizyczne osoby. Charakter obowiązków funkcjonariuszy policji jest operacyjny lub wykonawczy, co oznacza wymóg posiadania szczególnych predyspozycji fizycznych. Ich brak może mieć poważne konsekwencje nie tylko dla samych funkcjonariuszy policji i osób trzecich, ale także dla stanu ochrony porządku publicznego. Odpowiednie warunki fizyczne można zatem uznać za istotny i decydujący wymóg, jaki muszą spełniać funkcjonariusze.

Wyrok Ferrero Quintana v. Hiszpania, 26.11.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 2669/19, par. 92 – dot. ustalenia, iż kandydaci nie mogą być starsi niż 35 lat jako warunek udziału w publicznym konkursie rekrutacji do policji.

XI. SKARGI INDYWIDUALNE (ART. 34)

Warunki wnoszenia skarg indywidualnych nie muszą odpowiadać obowiązującym kryteriom krajowym, które mogą służyć innym celom niż przewidziane w art. 34 Konwencji. Czasami mogą istnieć między nimi analogie, ale nie zawsze. W procedurze przed Trybunałem osoba trzecia może w okolicznościach wyjątkowych działać w imieniu i na rzecz osoby bezbronnej, jeśli istnieje ryzyko, że prawa osoby bezpośrednio pokrzywdzonej byłyby w innym przypadku pozbawione skutecznej ochrony. Autor skargi i pokrzywdzony nie mogą jednak znajdować się w sytuacji konfliktu interesów. W sytuacji, gdy skarga nie może być wniesiona przez samego pokrzywdzonego, na podstawie art. 45 ust. 3 Regulaminu Trybunału musi on przedstawić pisemne pełnomocnictwo właściwie podpisane. Pełnomocnik musi otrzymać precyzyjne i wyraźne instrukcje ze strony domniemanego pokrzywdzonego, w którego imieniu ma działać przed Trybunałem. Trybunał zgodził się, że skargi wniesione w imieniu pokrzywdzonego zarzuconymi naruszeniami art. 2, 3 i 8 Konwencji mogą być uznane za dopuszczalne również przy braku jakiegokolwiek ważnego pełnomocnictwa; w takich przypadkach szczególne znaczenie mają okoliczności wskazujące na bezbronność skarżącego mogącą uniemożliwić przedstawienie swojej sprawy Trybunałowi oraz na związki między pokrzywdzonym i osobą będącą autorem skargi.

Wyrok M.T.S. i M.J.S. v. Portugalia, 10.12.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 39848/19, par. 49–50 – dot. postępowania sądowego w sprawie opieki.

adw. Marek Antoni Nowicki

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and a co-author of all its reports, including on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999, he adjudicated at the European Commission of Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016, he was president of the UN Advisory Board on Human Rights in Kosovo.

ABSTRACT

Keywords: *right to life, prohibition of torture, prohibition of slavery and forced labour, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of expression, freedom of assembly and association, protection of property, prohibition of discrimination, individual applications*

Review of European Court of Human Rights case law (October-December 2024)

This review of the case law of the European Court of Human Rights presents the most significant views expressed in judgments and decisions issued by the European Court of Human Rights in the period from October to December 2024, concerning: the right to life, the prohibition of torture, the prohibition of slavery and forced labour, the right to a fair trial, the right to respect for private and family life, the freedom of expression, the freedom of assembly and association, protection of property, the prohibition of discrimination, and individual applications.